

Haarlem, maandag de 22ste november 1813

Lieve Johanna,

Eindelijk heb ik de tijd gevonden om je dit bericht te sturen. Het is al 's avonds laat en ik schrijf in mijn kabinet bij kaarslicht om verder geen tijd verloren te laten gaan.

Gisteren beleefden wij in ons land een historisch moment. Toen je uit Haarlem vertrok twee jaar geleden verliet je een Republiek die was ingelijfd bij het Franse Keizerrijk. Sinds gisteren is in 's Gravenhage een nieuw Algemeen Bestuur uitgeroepen uit naam van de Prins van Oranje. Terwijl ik dit schrijf zijn jullie in Nantes nog onwetend van alle feiten die zich in de Nederlanden hebben afgespeeld, maar de ijlbodes zullen spoedig het bericht ook tot in de verste uithoeken van het Franse Keizerrijk hebben verspreid. Als deze brief je bereikt, zul je daarom niet zo overvallen worden als dat bij ons het geval was.

Soms ben je als nietig mens getuige van een gebeurtenis waarvan je weet dat het de geschiedenis een beslissende wending zal geven. Dit is zo'n moment. Waren we ten tijde van het ontstaan van de Bataafse Republiek ons allen bewust dat dit op den duur geen stand zou kunnen houden onder druk van het oprukkende Franse regime, nu lijkt er geen weg terug. Het Franse Keizerrijk brokkelt langzaam af en het zal niet lang meer duren voordat Napoleon een beslissende nederlaag zal lijden. Nadat eerder deze maand de Kozakken al de grens van ons land waren overgetrokken was er overal onrust en oproer en verlieten de Fransen ijlings ons land. Het nieuwe Bestuur heeft van die kant geen dreiging meer te duchten en kan zich opmaken voor een rol als standvastige factor in ons land. De geruchten doen al de ronde dat de Prins van Oranje binnenkort zal terugkeren op vaderlandse bodem. De Orangisten kruipen uit alle hoeken en gaten tevoorschijn en nemen de posities in die zij bijna twintig jaar geleden moesten verlaten. De treurige realiteit is dat de Patriotten voorgoed verslagen zijn; de aanhangers van de Oranjes hebben de strijd uiteindelijk gewonnen.

Het is een keerpunt voor het gehele Nederlandse volk maar ook voor mij persoonlijk. Zoals je weet heb ik mij vanaf 1787 onversaagd ingezet om de Patriotten te steunen in hun strijd tegen de Oranjes. Als eerste zette ik altijd mijn niet onaanzienlijke middelen in om het de Patriotten mogelijk te maken meer voet aan de grond te krijgen en een politieke hervorming door te zetten. Ook tijdens de Bataafse Republiek klopte men nooit vergeefs bij mij aan; nog voordat penningen werden opgelegd had ik al vrijwillig en overtuigd van de goede zaak vrijgevig mijn bijdrage geleverd.

Maar uiteindelijk mocht het allemaal niet baten. Van der Duyn van Maasdam en Van Hogendorp, gesteund door Van Limburg Stirum, dat zijn de mannen die gisteren per proclamatie het nieuwe Bestuur over de Nederlanden hebben uitgeroepen uit naam van de Prins, vanaf hun 'kansel'

in 's Gravenhage. Wij, landgenoten, zijn volgens hen ontslagen van onze eed van trouw aan de Keizer der Fransen.

Voor onze familie zal dit alles natuurlijk niet zonder gevolgen blijven. Hoe lang jouw Johan zijn positie als prefect in het district Loire-Inférieure zal blijven vervullen, is vanaf nu onzeker. Mij dunkt dat dit niet lang meer zal duren en dat jullie nog voor het jaar voorbij is zullen moeten terugkeren naar Haarlem. Ik bid dat dit alles op een vredige manier zal plaatsvinden en dat wij jou en je gezin in goede gezondheid mogen verwelkomen in ons midden. Ware de aanleiding niet zo treurig dan zou ik mij zonder meer verheugen op je terugkeer in onze familiekring. Je weet hoe zeer ik jou en de kinderen gemist heb in al die tijd.

Maar ook op andere manieren zal ons leven ingrijpend veranderen. Het politieke toneel is natuurlijk al jaren onzeker en de jarenlange Franse overheersing heeft onze bezittingen sterk in waarde doen dalen. De handel loopt terug. Mij zal dit niet erg raken, want hoeveel geld heeft een mens alleen nodig om in goede staat te kunnen leven? Mijn gevoelens gaan uit naar de familieleden in Amsterdam met hun talrijke nazaten en mijn dierbare vrienden in Haarlem en omstreken die nu nog meer te lijden zullen krijgen omdat posities van aanzien niet langer voor hen toegankelijk zijn en zij ook anderszins maar moeten afwachten hoe de wind gaat waaien.

Het emotioneert mij meer dan ik kan zeggen, alles waarvoor ik heb gestreden is voorbij en uiteindelijk van geen waarde gebleken. Wij, Patriotten, zijn nu waarlijk verslagen.

Inmiddels is het een dag later. Mijn trouwe Geertrui kwam gisteren laat mijn kabinet binnen om de kaarsen te snuiven en trof mij daar nog schrijvend en in geestelijke opwindning aan. De goede ziel drong er bezorgd op aan dat ik mij voor de nacht terug zou trekken in mijn slaapvertrek.

Van slapen kwam echter niet veel. De hele nacht trokken de gebeurtenissen van de afgelopen week en vervolgens van alle jaren ervoor aan mijn oog voorbij. Het houdt allemaal met elkaar verband. Voor mij loopt er een rechte lijn van gebeurtenissen die bijna dertig jaar geleden hebben plaats gevonden naar de proclamatie van het nieuwe Bestuur in 's Gravenhage. Voor niemand anders dan mij zal deze opmerking begrijpelijk zijn. Lang, misschien te lang, heb ik deze gebeurtenissen verborgen gehouden voor ieder behalve mij zelve. Door de recente ontwikkelingen kan ik datgene wat ik als bestemd voor niemand anders dan mij echter niet langer voor mij houden.

Vanochtend heb ik geruime tijd wandelend in de tuin doorgebracht, aanvankelijk onrustig rondjes lopend over de met herfstbladen bedekte paden. Het was een frisse stille novemberochtend en langzaam kwam door de beweging en de stilte van de stadstuin mijn gemoed weer enigszins tot rust. Tegelijk groeide de overtuiging dat het mij zal helpen om de verwarrende gedachten die mij sinds gisteren hebben overvallen aan het

papier toe te vertrouwen. Ik heb er nooit met iemand over kunnen of zelfs willen spreken. Aan jou, lieve Johanna, wil ik echter graag uiteen zetten wat mij zo bezig houdt en waarom de recente politieke bewegingen zo'n grote indruk op mij maken, groter dan op het eerste gezicht begrijpelijk lijkt. Ik vertrouw je volledig en weet dat je niet meteen een moreel oordeel zult vellen. Ik durf zelfs te hopen dat je me zult begrijpen en dat je door de geschiedenis die ik nu aan het papier toevertrouw zult inzien waarom al je pogingen om mij een huwelijk aan te laten gaan nooit tot iets hebben geleid. Nu ik eindelijk deze diepste geheimen aan het papier toevertrouw zal mij dat hopelijk rust geven en lukt het wellicht om de verloochening van datgene waarin ik geloofde en die ik gisteren nog zo scherp voelde terug te kunnen brengen tot berusting en aanvaarding van wat ik tot in het diepst van mij wezen beleef als een onverbiddelijke en persoonlijke nederlaag.

Om de bewogen gevoelens die ik nu doorsta duidelijk te kunnen maken moet ik je terugvoeren tot het jaar 1785, de tijd waarin wij beiden verkeerden in de overgang van jong meisje naar vrouw. Vlak daarvoor had jij Johan van Styrum leren kennen tijdens een diner bij de familie G. Al spoedig werd jullie engagement aangekondigd en werden de voorbereidingen voor het huwelijk ingezet dat uiteindelijk nog voor het einde van 1785 plaatsvond. Ik zag de rustige vriendschap tussen jou en Johan groeien en het was een mooi voorbeeld voor mij, zoals je in alles altijd mijn voorbeeld bent geweest.

Helaas kon ik dit ene voorbeeld niet volgen. De jongelieden die ik dat jaar tegenkwam tijdens soïrees en andere feestelijkheden gaven niet de minste aanleiding tot enige gevoelens van vriendschap bij mij. Ik kon me op geen enkele manier voorstellen dat ik de rest van mijn leven met hen zou doorbrengen. Als ze al iets bij mij opriepen dan was het ergernis of grote verveling.

Geheel onverwacht kwam hier verandering in. In september 1785 bracht ik samen met mijn jongere broer Isaac een bezoek aan de Amsterdamse familie, onder het toezicht van onze gouverneur en gouvernante; je herinnert je hen vast nog wel, die fijn-relieuze Delprat en zijn goetdige maar ietwat naïeve vrouw Marie Anne Humbert. Wij logeerden bij onze tantes aan het Singel. Op een van de avonden zouden wij dineren bij oudoom Joan Hodshon, in zijn ruime huis aan de Keizersgracht. Ik zag niet erg uit naar dat bezoek want een saaier gezelschap was haast niet te vinden in Amsterdam. Mijn oom en tante hadden in hun gehele leven maar één schandelijke gebeurtenis meegemaakt, toen oom Joan 25.000 gulden werd ontfutseld door zijn zwager die dit geld, naar later bleek, had gebruikt om met zijn jonge minnares een nieuw bestaan op te bouwen in Antwerpen, zijn vrouw en kinderen in onwetendheid achter latend. Na deze gebeurtenis, ergens rond 1750, was er werkelijk nooit meer iets voorgevallen in het gezin van mijn oudoom en tante, en sleepte hun bestaan zich voort in volkomen nietszeggendheid. De vijf dochters woonden in die tijd nog allemaal thuis, stuk voor stuk ongetrouwd, met niet veel beters te doen dan de hele dag visites af te leggen bij andere ongetrouwde jongedames van goede huize. Hun conversatie strekte niet veel verder dan het uitwisselen van de beste adressen om

fluwelen linten of kanten kragen te betrekken, afgezien natuurlijk van het uitgebreid beschouwen van mogelijke huwelijkskandidaten.

Naast deze vijf dochters, Isaac en mij waren die avond nog drie jongemannen als gast aanwezig bij het diner. De tien jonge mensen zaten aan het ene uiteinde van de lange tafel, terwijl de oudere generatie aan het andere einde had plaatsgenomen. Het gezelschap jongeren was met slechts drie mannen –Isaac kon nog nauwelijks tot die categorie worden gerekend– wat onevenwichtig van samenstelling. Aan mijn rechterhand bevond zich Cateau Hodshon, terwijl aan de linkerkant een jongeman zat die tijdelijk logeerde bij een van oorsprong Engels koopmansgeslacht, Clifford genaamd, die schuin tegenover mijn oudoom aan de Keizersgracht woonde. Zoals je wellicht nog weet was mijn oom ook getrouwd met iemand uit de Engelse handelsfamilies, Maria O'Brenan. Die Engelsen in Amsterdam, waaronder trouwens ook de Hadshons, hadden een sterke band onderling, dus de aanwezigheid van deze jonge vriend van de Cliffords was eenvoudig te verklaren. Hij had zich aan het begin van de dis beleefd maar wat afstandelijk aan mij voorgesteld als Gijsbertus Karel Van Hogendorp en vervolgens een half uur niets gezegd terwijl hij met een verveeld en hooghartig gezicht luisterde naar het lege gepraat van mijn achternichten. Op zeker moment kwam het gesprek weer op een al dan niet geschikte huwelijkskandidaat.

“Als ik met jonkheer H. tot Z. getrouwd zou zijn”, zo sprak Cateau, “dan hoefde ik mij werkelijk over niets meer zorgen te maken. Iemand die zo verstandig is, kan voor mij alle beslissingen nemen en moet vooral zorgen dat het mij aan niets zal ontbreken.” Bij zoveel leeghoofdigheid kon ik mijn mond niet langer houden, temeer omdat ik jonkheer H. tot Z. onlangs nog had ontmoet en ik hem nog niet een tiende van mijn toekomstige kapitaal zou toevertrouwen, zo'n onnozele indruk had hij op mij gemaakt.

“Ik zie niet in waarom deze jonkheer of wie dan ook beslissingen zou moeten nemen voor een weldenkende vrouw”, zei ik heftiger dan gepast. “Alle jonge vrouwen die hier aan deze tafel zitten hebben als zij straks volwassen zijn een goed jaarinkomen. Dat geeft ons de mogelijkheid om zelfstandig beslissingen te nemen, al dan niet voorzien van goed advies van de mannen waar wij mee zullen trouwen.”

Terwijl Cateau en de andere nichten zich beleefd distancieerden van deze opstandige uitspraak, keek mijn tafelheer mij voor het eerst van de avond geïnteresseerd aan.

“Uw opmerking doet mij denken aan de inzichten van mijn zuster”, zo sprak hij ernstig. “Zij vindt dat vrouwen, net als mannen, de kans moeten krijgen om te studeren en zelfs om burgerrechten te krijgen.”

“De ideeën van uw zuster spreken mij aan en passen bij deze verlichte tijd”, antwoordde ik hem. “Maar wat mij meer bezig houdt is hoe u hier zelf over denkt. Uiteindelijk zijn het nog steeds de mannen in dit land die de wetten vaststellen en de bewegingsvrijheid van vrouwen dicteren. Zij moeten ons leven dus veranderen als ze die gedachte steunen.”

Menigeen zou dit als een terechtwijzing hebben opgevat en als een ongepaste vrijpostigheid van zo'n jong meisje. Maar Van Hogendorp glimlachte enkel en leek zich duidelijk te vermaken om de ernst waarmee ik dit standpunt naar voren bracht.

“Uw opvattingen passen niet goed bij de slaperige Republiek der Nederlanden. In de nieuwe wereld van Amerika denken veel vrouwen echter net zo”, ging hij verder.

Op mijn verbaasde vraag hoe hij daar zo van op de hoogte was, begon hij een uitvoerige uiteenzetting waaruit bleek dat hij enkele jaren eerder als gezant een Nederlandse expeditie naar Amerika had bijgewoond waarbij hij uitgebreid had gesproken met vooraanstaande staatslieden zoals Thomas Jefferson, de belangrijkste opsteller van de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring, en George Washington, iemand waarvan hij overigens vermeldde dat hij daar zeer in teleurgesteld was. Zijn politieke exposé ging grotendeels aan mij verloren, want zeker in die tijd wist ik nog maar weinig van de politieke verwickelingen buiten onze eigen Republiek. Het onderdeel van het verhaal waarbij hij de schipbreuk beschreef van De Erfprins, het oorlogsschip waarop hij scheep was gegaan naar Amerika, maakte echter diepe indruk op mij. Hij, die toen slechts enkele jaren ouder was dan ik op dat moment, had reeds meer meegemaakt dan menigeen in een heel leven zou ondergaan. Een jeugd op de cadettenschool in het Duitse Rijk, deelname aan een heuse veldtocht, kennis van de klassieke talen, ontmoetingen met staatslieden waaronder de jonge eerste minister van Engeland ... het feit dat iemand op die leeftijd reeds zoveel avonturen had meegemaakt bewees voor mij dat ik mijn tijd zat te verdoen in Haarlem. Zonder het zelf te beseffen schudde hij mij die avond wakker uit de lange adolescentieslaap waarin ik terecht was gekomen na het overlijden van mijn vader en mijn zuster Johanna, vijf jaar eerder. Het gesprek ontstak onverwacht een vuur in mij waarvan ik niet had vermoed dat het kon ontbranden. Het was mogelijk om grootse zaken tot stand te brengen en avonturen te beleven, ook of misschien juist als je nog jong was! Door dit gesprek besepte ik dat ik zelf mijn leven een wending kon geven.

Met rode bloesem op mijn wangen nam ik na afloop van het diner afscheid en sloeg, anders dan tot die tijd mijn gewoonte was geweest, het verzoek van Van Hogendorp om ons huis aan te doen als hij binnenkort in Haarlem zou zijn niet af. Deze jonge man boeide mij en ik verlangde er naar onze conversatie voort te zetten.

En zo geschiedde. Ongewild speelde ook jij, Johanna, een rol in mijn contacten met Van Hogendorp. Waarschijnlijk herinner je je daar niet veel van, maar de weinige gesprekken die ik met hem heb kunnen voeren staan in mijn geheugen gegrift. In oktober 1785 zocht hij (jouw) Johan van Styrum op, die een korte periode op zijn landgoed doorbacht. Van Hogendorp bezocht Johan onder het voorwendsel om hem over een aantal juridische problemen te raadplegen die hem (Van Hogendorp) in het kader van het werk aan zijn dissertatie bezig hielden. Als jonge jurist was Johan een voor de hand liggende gesprekspartner voor Van Hogendorp, al betwijfel ik ten eerste of

Johan, hoe kundig als jurist ook, nuttige informatie of gedachten aan Van Hogendorp te bieden had. Niet toevallig (want Van Hogendorp had zich gedegen laten voorlichten) viel het bezoek samen met een voorgenomen beleefdsbezoek van jou en mij aan Johan. Gezien je engagement met Johan was het geheel geaccepteerd dat jullie samen een wandeling over het landgoed maakten en gechapperoneerd door jullie beiden liepen Van Hogendorp en ik enkele tientallen meters achter jullie.

Zoals ons gesprek tijdens het diner in Amsterdam moeiteloos zijn weg had gevonden, zo raakten wij opnieuw snel in een diep gesprek verwickeld tijdens die prachtige wandeling over het landgoed van de Van Styrumms. Wederom trof het mij hoe belezen Van Hogendorp was, vooral op het gebied van staatsrechtelijke geschriften maar ook op heel andere terreinen zoals de natuurwetenschappen en literatuur. Zo sprak hij met grote kennis van zaken en zeer lucide over de l'Histoire Naturelle van graaf De Buffon en de boeken van Diderot en d'Alembert. Door de heldere wijze van spreken liet ik mij meeslepen. In die tijd was ik niet anders gewend dan oppervlakkige gesprekjes te voeren over kunst en cultuur, waarbij de geschriften van de Haarlemse schrijver Loosjes al als het hoogste niveau van ontwikkeling golden. Om iemand met werkelijke kennis en inzicht over de geleerden van onze tijd te horen spreken was een geheel nieuwe ervaring. Ik moet bekennen dat ik natuurlijk wel had gehoord van Diderot maar tijdens de lessen van de gouvernante was ik nooit erg gegrepen door de inhoud van zijn werken. Nu, door de interessante uiteenzettingen van Van Hogendorp, besepte ik dat ik nog heel veel te leren had voordat ik mij kon meten met hen die werkelijk kennis van zaken hadden. Thuisgekomen liet ik meteen de besproken boekwerken bestellen en legde ik mij met hernieuwde ijver toe op het doorgronden van de verzamelde kennis. De eenvoudiger te lezen Franse romans die tot die tijd meer mijn aandacht hadden gehad konden niet erg rekenen op de interesse van Van Hogendorp. Hij wees mij geduldig op de beperkingen van de romans en ik zag in dat hij daar gelijk in had, hoe zeer de romans mij ook plezier gaven tijdens het lezen. Ik legde de romans ter zijde en stortte mij vol overgave op iedere encyclopedie waar ik de hand op kon leggen.

Nu ik terug kijk op die episode ontgaat mij de ironie ervan niet: ik, die de aandacht van Van Hogendorp op me had weten te vestigen als voorvechtster van de onafhankelijkheid van vrouwen, werd al heel snel geheel afhankelijk van zijn voor- en afkeuren. Maar ik kan het de jonge vrouw die ik toen was eenvoudig vergeven: ik werd voor het eerst in mijn leven –en een van de weinige keren– geconfronteerd met een waarlijk hoog intelligente geest, een scherpe denker, iemand met een onovertroffen analytisch vermogen, hetgeen allemaal een sterke aantrekkingskracht op mij uitoefende. Wat zijn belangstelling in mij wekte is minder duidelijk maar ongetwijfeld was mijn onbevangen en diep geïnteresseerde respons op zijn gedachten een aanzet tot het verder delen van zijn kennis. Een frisse jonge vrouw met een gezond en eerlijk uiterlijk, het zal voor hem een aangename afwisseling zijn geweest van de studievrienden waar hij normaal mee optrok. Hij voelde zich

ongemakkelijk in gezelschap en bleef daardoor vaak een buitenstaander, iets wat door de buitenwereld werd gezien als hooghartigheid. Dat was het niet, het kwam voort uit een sociale onaangepastheid, iets wat ik simpel doorbrak door spontaan en open te reageren, en hem in gesprek te brengen met andere gasten tijdens de openbare gelegenheden waar wij elkaar troffen; contacten die hij zonder mij alleen met de grootste inspanning kon leggen.

Wij bewogen ons deels in dezelfde kringen en hielpen het toeval een handje door vooral naar gelegenheden te gaan waar de kans groot was dat de ander ook aanwezig zou zijn. Onze paden kruisten elkaar geregeld. Zelfs als wij elkaar alleen uit de verte zagen, zoals tijdens een wandeling door de stadtuinen van Haarlem, was dit een kort moment van vreugde dat ik als een kostbaarheid koesterde. Maar diepgaande gesprekken in het openbaar waren natuurlijk niet mogelijk. Daarom spraken wij af elkaar voortaan geregeld te schrijven, omdat we overduidelijk plezier beleefden aan het delen van elkaars gedachten. Ik vroeg hem de brieven te adresseren aan Manon Delprat, de dochter van mijn gouvernante, die heel wat meer vrijheid genoot dan ik. Manon heeft mij nooit vragen gesteld over de raadselachtige enveloppen die bij haar bezorgd werden waarin de aan mij gerichte brieven zaten. Loyaal gaf ze de brieven aan mij door, iets waarvoor ik haar altijd dankbaar ben gebleven. Tot de dag van vandaag schrijven wij elkaar regelmatig en ik zal er op toezien dat zij in mijn testament goed bedacht wordt.

Ook tijdens het huwelijk van Johan en jou was Van Hogendorp onder de gasten. Ik kon mij niet te veel in zijn omgeving ophouden, slechts tijdens de Sarabande konden wij enige woorden met elkaar wisselen. Van Hogendorps reputatie als fervente aanhanger van de Stadhouder viel niet goed te verenigen met de sterk Patriottische gedachten in mijn familie. Bovendien bekeek men Van Hogendorp met de nodige reserve omdat zijn vader vanwege grote schulden naar de Oost had moeten uitwijken en zijn moeder, een Zwier van Haren, ooit verwickeld was geweest in een scandaleuze zaak rond al dan niet vermeende incestueuse handelingen van haar vader. Het was louter zijn reputatie van scherpzinnige en veelbelovende jongeling waarom men Van Hogendorp toeliet zich in onze kringen te bewegen, maar een verbintenis met een rijke erfgename zoals ik uit een Patriottisch milieu lag allerm minst voor de hand.

Gedurende het hele jaar erna, in 1786, schreven wij elkaar brieven, soms wel tweemaal per week. Ik meende een toenemende genegenheid in zijn brieven te ontwaren en misschien wel daardoor -het was tenslotte de eerste maal in mijn leven dat een jonge man werkelijk om mij leek te geven- groeiden ook mijn gevoelens. Wij beleefden onschuldig plezier als tijdens beleefdheidsvisites van een van ons onverwacht naar de ander werd verwezen. Zo schreef hij mij dat bij een bezoek aan de familie van zijn studievriend H. in Leiden mijn naam ter sprake kwam. Mevrouw H. had hem zelfs aangezet om eens kennis met mij te maken omdat ik een uitstekende reputatie genoot als rijke erfgename van onbesproken gedrag. Van Hogendorp deed natuurlijk alsof hij mij slechts van naam kende en veinsde geen interesse te hebben, zelfs toen de

zoon des huizes mijn uiterlijk en karakter aanpreeft. “Het bekoorlijke uiterlijk en mooie karakter heb ik natuurlijk bevestigd”, zo schreef hij mij daags na deze ontmoeting, “maar niet te uitbundig, omdat dit vragen zou hebben opgeroepen. In deze brief kan ik echter meer dan een zuinige bevestiging geven, want weinigen weten hoe schoon het uiterlijk en karakter van mejuffrouw Hodshon werkelijk zijn.” Het waren zulke verwijzingen naar mij, mijn lieve Johanna, die ik ’s avonds laat las en herlas en die mijn gevoelens voor hem voedden. Het vervulde mij zo zeer dat ik geheel ongeïnteresseerd was in alle pretendentes die zich geregeld aandienen en dongen naar mijn hand. Ze verveelden mij alleen maar en allen verbleekten bij het beeld van Van Hogendorp.

Door Van Hogendorps uiteenzettingen raakte ik ook meer en meer geïnteresseerd in politieke en spirituele zaken. Je zult misschien verwachten dat hij mij probeerde te overtuigen van het gelijk van de Orangisten, maar het tegendeel is waar. Ik liet hem het standpunt van de Patriotten begrijpen en in die tijd was hij daar beslist ontvankelijk voor. Hij woog de argumenten op hun inhoud en niet op vooringenomen ideeën. Zelfs binnen zijn eigen familie waren de opvattingen verdeeld. Aan de ene kant was daar zijn moeder die fel Oranjegezind was. Ze liet werkelijk geen gelegenheid voorbij gaan om haar zoon tot Oranje-gezinde handelingen te dwingen zoals ze dat zijn hele leven van kindsbeen af had gedaan. Zo drong ze erop aan dat hij tijdens de verdediging van zijn dissertatie zijn garde-uniform zou dragen, om het Patriottische Leiden duidelijk te maken aan welke kant hij stond. Van Hogendorp kon zich hier weliswaar aan onttrekken maar droeg onder druk van zijn moeder wel zijn dissertatie op aan stadhouder Willem V. Aan de andere kant was zijn broer Dirk juist vóór de revolutie. In die tijd had Van Hogendorp zelf nog geen onwrikbaar standpunt ingenomen. Ware ik iets ouder geweest en de omstandigheden anders, dan hadden mijn argumenten misschien meer gewicht in de schaal gelegd en had de balans naar de andere kant kunnen uitslaan. Mogelijk had dat zijn leven en de loop der vaderlandse geschiedenis kunnen veranderen. Maar ik was nog erg jong, onervaren en kon natuurlijk geen partij bieden tegen de druk die met name zijn moeder op hem uitoefende. Bovendien volgden de gebeurtenissen in de strijd van Orangisten tegen Patriotten elkaar in dat jaar al snel op.

In dezelfde maand dat Van Hogendorp zijn dissertatie verdedigde ontsloegen de Staten van Holland Stadhouder Willem V als Opperbevelhebber van het leger en vertrok deze naar Nijmegen, waar tenminste nog enige aanhang voor hem bestond. Onder invloed van zijn moeder sprak Van Hogendorp zijn steun uit aan de aan invloed inboetende Stadhouder en zijn vrouw. In mijn brieven vroeg ik hem voorzichtig of dit een verstandige keus was. Hij antwoordde daarop dat het ongeorganiseerde optreden van de verschillende vrijkorpsen in het land hem allerminst kon overtuigen. Op termijn zou het volk zich toch scharen achter de Oranjes. Te zelfder tijd werd Haarlem steeds meer een Patriottisch bolwerk en daarin hielden mijn familieleden en vrienden, waaronder mijn voogd Kops Goedschalks, zich bepaald niet op de achtergrond.

Het was het eerste onderwerp waarover wij in onze brieven niet tot een vereend inzicht konden komen. De confrontatie tussen de troepen van Stadhouder Willem V en de vrijkorpsen, met inbegrip van de Haarlemse compagnie, in Utrecht maakte compromissen op dit punt steeds moeilijker en dwong ons er toe om een tegengesteld standpunt in te nemen. Waar Van Hogendorp tot die tijd ontvankelijk was geweest voor mijn argumenten, bekeerde hij zich nu definitief tot het kamp van de Orangisten.

Toch bleven wij corresponderen, al vermeden wij voorlopig te schrijven over de politieke verwickelingen. Hij zette mij aan om een geloofsbelijdenis voor te bereiden voor mijn lidmaatschap van de Doopsgezinde Gemeente in Haarlem. Onder invloed van zijn stimulerende interesse en adviezen verdiepte ik mij in theologische en levensbeschouwelijke geschriften en werkte aan een belijdenis waarmee ik geheel bewust en overtuigd kon toetreden tot de gemeente. Ik legde hem delen van de tekst voor en hij voorzag deze gedetailleerd van commentaar waardoor het geheel beslist naar een hoger niveau werd getild. In voorjaar 1787 las ik de belijdenis voor en de leden complimenteerden mij allemaal met de diepgaande gedachten die er in verweven waren. Het geheim dat ik dit geschrift samen met Van Hogendorp vorm had gegeven hield ik voor mij zelve.

Intussen konden wij de politieke ontwikkelingen niet langer ontkennen. Kort na mijn belijdenis kwam het tot rellen in Amersfoort tussen het leger van de Oranjes en enkele vrijkorpsen, waarbij zelfs enkele tientallen doden vielen. Overal braken rellen uit. Stadhuizen werden bezet door Patriotten; Orangisten werden door opstandelingen bestookt. Het Goudse vrijkorps ging zelfs zo ver dat het Wilhelmina van Pruisen, van Nijmegen op weg naar 's Gravenhage, aanhield in de omgeving van Schoonhoven. Het was een affront waar Van Hogendorp geen goed woord voor over had, en ik moest hem daar gelijk in geven. Men kan het eens of oneens zijn met machthebbers maar een vulgaire aanhouding van de koets waarmee een dame van hoge adel zich verplaatst is onvergeeflijk, ongeacht de omstandigheden.

De Haarlemse Patriotten liepen voorop in de strijd. Ze ontwikkelden in de zomermaanden van 1787 een voorlopig regeringsreglement dat vervolgens aanvaard werd door de Staten van Holland. Het was een regelrechte opstand van de Haarlemse Patriotten tegen de Oranjes. Begin september 1787 werd het reglement officieel ingevoerd tijdens een plechtigheid op de Grote Markt in Haarlem. Mijn voogd Kops Goedschalks, en enkele familieleden en bekenden van ons bekleedden vooraanstaande functies in het nieuw uitgeroepen bestuur. Vanuit het huis van de familie Van K-S. aan de Grote Markt konden wij deze gedenkwaardige gebeurtenis gade slaan. Het was een openlijke oorlogsverklaring aan de Stadhouder en de Orangisten.

Hoewel Van Hogendorp en ik in onze correspondentie politieke onderwerpen zoveel mogelijk hadden vermeden kon hij niet nalaten in een brief die hij daags na deze gebeurtenis schreef zijn grote afkeuring van het geheel te laten blijken. Hoe ik ook de achtergrond beschreef en probeerde toe te lichten, hij was onverbiddelijk in zijn afkeuring. Voor het eerst, lieve Johanna,

stoorde ik mij ernstig aan deze onverzettelijke kant van zijn karakter. Het was alsof hij mij persoonlijk de Patriottische zaak verweet terwijl ik niet meer dan een figurant in het spel was. Jong als ik was besepte ik al dat dit verwijt onrechtvaardig was en dat ik juist van hem meer begrip had verwacht.

Deze gebeurtenis was slechts een opmaat voor wat al spoedig zou volgen. Wilhelmina's broer, Frederik Willem II, liet zich zoals bekend niet onbetuigd en stuurde zijn keurtroepen naar onze Republiek om de opstand neer te slaan en de rust te doen weerkeren. Met deze steun in de rug onderstreepte Van Hogendorp in zijn eerstvolgende brief zijn eerdere standpunt, namelijk dat de Patriotten een willekeurige verzameling opstandelingen vertegenwoordigden die nooit in staat zouden zijn de Republiek op een ordelijke manier te besturen. Hij veroordeelde de opstandelingen in Haarlem scherp en noemde daarbij Kops Goedschalks met name. Dat hij zo uitvoer tegen iemand die naar beste eer en geweten handelde en zich altijd een gewetensvol mens had betoond ontstemde mij bijzonder. Waar ik mij in het verleden had laten overtuigen van de verstandigheid van Van Hogendorps adviezen, daar kwamen deze adviezen mij nu belerend en betweterig over. Wie was deze jonge man die zich de vrijheid veroorloofde mijn familieleden en vrienden van gebrek aan vaderlandsliefde te betichten en hun blazoen te besmeuren?

Gevoelens van liefde kunnen snel omslaan in woede van dezelfde intensiteit, vooral in een jong, vurig en vrij onwetend meisje zoals ik mij zelf in die tijd zou omschrijven. Ik las en herlas de brief talloze malen en iedere keer nam bij het lezen van deze passages mijn woede toe. De betovering die mij bijna een jaar in de ban had gehouden was verbroken. Ik besepte dat ik een onafhankelijke vrouw was, met een aanzienlijk vermogen dat haar in staat stelde te handelen naar eigen inzicht.

Reeds de volgende morgen liet ik de stadssecretaris ontbieden en meldde hem dat ik de Patriotten twee drieponds kanonnen schonk om de strijd tegen de Pruisen te steunen. De goede man was natuurlijk geheel verbouwereerd door deze daad van een achttienjarige jonge vrouw. Hij maakte zich zenuwachtig buigend snel uit de voeten, waarschijnlijk in de veronderstelling dat ik na een vlaag van verstandsverbijstering op deze genereuze gift zou terugkomen.

's Avonds kwam Kops Goedschalks langs die van de secretaris het nieuws had gehoord over mijn toezegging. Als voogd moest hij iedere aankoop van mij goedkeuren want zelf was ik nog minderjarig en kon niet vrij beschikken over mijn vermogen. Hij sprak mij op ernstige toon toe over de impulsieve daad van die middag en vermaande mij dat een dergelijk optreden mijn reputatie zou schaden. "Een jonge vrouw die zo eigengereid optreedt zal niet licht een huwelijkskandidaat weten te vinden. Mannen van goede naam hebben geen behoefte aan een vrouw die zo op de voorgrond treedt", zo voegde hij me toe. Ik moet toegeven dat mijn daad voor iemand die onwetend was van de achtergrond ervan ook onbesuisd moest overkomen. Uiteindelijk

stemde Kops Goedschalcks wel in met de door mij beloofde aanschaf van twee kanonnen omdat hij, net als ik, de Patriottische zaak was toegedaan. Hij verbood mij echter nog eens tot dergelijke dwaze handelingen over te gaan zolang ik onder zijn voogdij viel.

Nadat mijn woede aldus een uitweg had gevonden om zich te ontladen kwam ik weer enigszins tot rust. Aanvankelijk was ik niet van plan om Van Hogendorp te antwoorden maar dat voornemen hield niet lang stand. Toen een week later de Oranjevlag weer werd uitgehangen in Haarlem en alle sporen van de plechtige proclamatie van het nieuwe reglement op de Grote Markt werden uitgewist, moest ik toegeven dat Van Hogendorps uitspraak dat de Patriotten niet tot een georganiseerde opstand in staat waren niet ver bezijden de waarheid was geweest. Ik schreef hem een kort briefje waarin ik hem complimenteerde met deze juiste observatie maar dat ik de gedachten achter de Patriottische opstand nog steeds een warm hart toedroeg. De lafhartige houding van de Stadhouder, die immers alleen dankzij de steun van zijn zwager weer in het Haagse zadel was geholpen, benoemde ik in bedekte termen, om niet in dezelfde fout van betweterigheid te vervallen.

Van Hogendorp begreep uit mijn zuinige reactie dat zijn eerdere opmerkingen niet in goede aarde waren gevallen en betoonde voor zijn doen enige deemoed door ook enkele goede kanten van het tijdelijke Haarlemse stadsbestuur te benadrukken. Niettemin las ik, anders dan voorheen, zijn brieven nu met een kritische blik en viel mij een zekere starheid op waarvoor ik tot dan toe de ogen had gesloten. Zijn observaties bleven scherpzinnig en over het algemeen objectief gezien ook juist maar te zelfder tijd ook onevenwichtig, door het ontbreken van enig begrip voor de menselijke drijfveren van degenen waarmee hij het op politiek (of ander) vlak oneens was.

De episode betekende opnieuw een keerpunt in mijn leven. Zoals mijn eerste kennismaking met hem mij uit de lange adolescentieslaap had wakker geschud en had doen belanden in een staat van bewonderende fascinatie, zo luiddde deze gedenkwaardige septembermaand van 1787 een tijd in waarin ik mij ontwikkelde tot een zelfstandige en zelfbewuste vrouw. Ik besepte dat ik Van Hogendorp of wie dan ook niet nodig had om mij te ontplooien en dat ik in de bijzondere positie verkeerde dat bij het aanbreken van mijn volwassen leeftijd mij een fortuin toeviel dat ik kon besteden naar eigen goeddunken. Nog steeds werd ons huis geregeld bezocht door pretendentes van allerlei soort, maar zij konden mij nog minder dan voorheen bekoren. Zij stonden mijn zelfstandigheid in de weg en hoewel ik niet langer in de betovering van Van Hogendorp verkeerde was ik nog wel zo onder de indruk van zijn intelligentie en belezenheid dat al deze pretendentes de vergelijking daarmee niet konden doorstaan. Ik wees hen allen vriendelijk maar beslist van de hand en heb daar nooit enige spijt van gehad.

Intussen werd de tijdelijke hoogtij van de Haarlemse Patriotten met succes onderdrukt. De Prins van Oranje had de 'moed' om met zijn gezin Haarlem te bezoeken. Gelukkig toonden de Haarlemmers zich van hun standvastige

kant en stelden alles in het werk om de Oranjes niet het gevoel te geven dat ze welkom waren. Wij hielden de luiken van onze huizen dicht, ten teken dat de gasten niet gewenst waren in onze stad. De Haarlemse Orangisten kropen intussen uit hun holen en eigenden zich de posities toe die anderen noodgedwongen hadden moeten verlaten. Zelfs mijn eigen familieleden in Amsterdam toonden zich onbetrouwbaar en schurkten zich maar al te graag tegen de Orangisten aan. Ik hoef je deze droeve gang van zaken niet te schetsen, Johanna, je hebt het zelf allemaal meegemaakt. Wij boden in Haarlem verzet door burgerlijke ongehoorzaamheid, zoals met anti-Oranje getinte toneelvoorstellingen van Leerzaam Vermaak. Ik steunde deze beweging waar ik kon, overigens zonder op de voorgrond te treden.

Mijn briefwisseling met Van Hogendorp was nu onregelmatig en van mijn kant gekenschetst door een zekere weemoed. Het vuur en de intensiteit waarmee ik de correspondentie nog maar een jaar geleden had beleefd was verdwenen. Weg was de opwindning wanneer mij een brief via Manon werd doorgespeeld. Verdwenen was de verwachtingsvolle spanning waarmee ik een ongeopende brief een dag onder mijn kleding op mijn hart droeg en het openen uitstelde tot de late avonden, wanneer ik ongestoord bij kaarslicht de regels tot mij door kon laten dringen; het zoete herlezen van bedekte toespelingen op mijn karakter of uiterlijk, het lezen van boeken die hij mij speciaal aanbeval. De glans was verdwenen en daarvoor in de plaats was een grotere zelfbewustheid gekomen, een besef dat ik in sommige opzichten sterk zijn mindere was maar in andere opzichten juist zijn meerdere. Ik leefde niet langer van brief tot brief, hoewel ik nog steeds met plezier de scherpe observaties las die hij met mij deelde. Intussen begon zijn ster snel te rijzen. Nog voor het einde van 1787 werd hij tweede pensionaris van Rotterdam en enkele maanden later verkreeg hij het recht om zitting te nemen in de Staten van Holland als gedeputeerde van Rotterdam. Ik vleide mij met de gedachte dat onze band iets bijzonders vertegenwoordigde omdat hij -een man van aanzien inmiddels- nog immer correspondeerde met mij, iemand die zes jaar jonger was en zoveel onbeduidender.

Zo leefden wij enige tijd verder, als ware het in het oog van de storm. Die rust was echter plotseling voorbij begin 1789 toen ik tijdens een visite aan de familie S op hun landgoed in Bennebroek bij toeval vernam dat Van Hogendorp onlangs een engagement was aangegaan met Hester Clifford, dochter van dezelfde familie waar hij ten tijde van onze eerste kennismaking had gelogeerd. Niets hiervan had hij gemeld in zijn meest recente brief aan mij, noch in de brieven daarvoor. Onze band die ik nog steeds als zeer waardevol van beide kanten had ervaren ondanks de onmogelijkheid van een verdere verbintenis gezien onze verschillende politieke opvattingen bleek gebaseerd op huichelachtige motieven van zijn kant. Zonder mij iets te vertellen had hij zich geëngageerd met deze Hester Clifford en mij de beschamende ervaring van een toevallig ervaren van dit feit niet bespaard. Ach, Johanna, de kracht van een afgewezen vrouw -want zo voelde ik mij- valt niet te onderschatten. De ontstemming die ik eerder tijdens die rampzalige septembermaand van 1787 had gevoeld was niets vergeleken bij

de toorn die ik nu voelde. Hoe durfde hij deze Amsterdamse koopmansdochter te verkiezen boven mij? De redeloosheid van dit standpunt is mij nu in volle omvang duidelijk, want wat waren mijn verwachtingen dan? Had ik gedacht dat onze band zo sterk was dat, nu een verbintenis onmogelijk was, wij beiden ons hele leven zouden slijten als vrijgezellen? Dat hij zich het gezelschap van een toegewijde echtgenote zou ontzeggen alleen omdat hij mij niet kon huwen? Maar tot dergelijke redelijke inzichten was ik toen nog niet in staat.

Innerlijk ontredderd en door emotionele stormen geteisterd onttrok ik mij zo snel als de beleefdheid dit toeliet aan het gezelschap van de familie S en liet mij in vliegende vaart per koets naar ons huis in Haarlem voeren. Thuis gekomen rende ik direct naar mijn slaapvertrek. Ik opende mijn secretaire en haalde alle verzamelde brieven van Van Hogendorp uit de geheime lade, en scheurde ze woedend in stukken. Vervolgens wierp ik de hele stapel snippers in het haardvuur dat hoog oplaaide terwijl het papier vlam vatte. Ik weigerde mijn kamer te verlaten, noch voor de maaltijden noch voor nadere uitleg aan mijn ontstelde huisgenoten. Zo sloot ik mij twee volle dagen op en haalde steeds weer gedachten op aan de gebeurtenissen van de afgelopen drie jaar.

Inmiddels, Johanna, is het donderdag de 24ste november. Nadat ik eergisteren koortsachtig het relaas heb geschreven waarin ik je de diepste drijfveren van mijn leven heb verklaard moest ik deze activiteit afbreken omdat de avond reeds gevallen was. Gisteren heb ik de hele dag gasten ontvangen die behoefte voelden de gebeurtenissen van de afgelopen week te bespreken, niet zo zeer omdat mijn mening werd gevraagd maar omdat zij hun bezwaarde gemoed wilden ontlasten. Het landsbestuur maar ook het bestuur van steden als Haarlem is in rep en roer en op alle posten vindt een wisseling van de wacht plaats. Prijs je maar gelukkig dat je in deze tijden niet in de Nederlanden verkeert. De geruchten dat de Prins van Oranje naar ons vaderland terug zal keren nemen toe. Men verwacht dat hij binnen een week voet op Nederlandse bodem zal zetten. Het wachten schijnt vooral te zijn op gunstige weersomstandigheden voor zijn overtocht vanuit Engeland.

Mijn laatste woorden eergisteren beschreven de diepe wond die ik voelde toen de weg naar een langdurige verbintenis met Van Hogendorp definitief was afgesneden door zijn voorgenomen huwelijk met Hester Clifford. Ik had twee volle dagen en nachten nodig om dit nieuws tot me door te laten dringen en het uiteindelijk als feit te accepteren.

Slechts geleidelijk kwam ik tot rust. Met de rust vatte langzaam twee overtuigingen post. Ten eerste was ik, nog meer dan voorheen, de Patriottische zaak toegedaan. Van nu af aan zou ik geen kans voorbij laten gaan om de Orangisten -en onder hen Van Hogendorp- dwars te zitten. Ik zou voorop lopen in de strijd en waar mogelijk de Orangisten met wortel en tak uitroeien. Meer vijanden dan hen had ik niet nodig. Ten tweede besefte ik

dat ik wel degelijk talenten had, zoals mij in toenemende mate duidelijk was geworden tijdens de jaren van correspondentie met Van Hogendorp. Natuurlijk bezat ik niet de uitgebreide kennis en scherpe analytische geest die hij uitstraalde, maar meer dan eens was gebleken dat ik een goede smaak had en vooral door mijn spontaniteit het vermogen had om mensen om mij heen op een aangename manier met elkaar in contact te brengen en hen te laten genieten van het beste wat kunst en wetenschap te bieden had. Ik was nog slechts een jonge vrouw in die tijd maar mettertijd zou ik die kwaliteit verder kunnen ontwikkelen en in Haarlem (en zelfs daarbuiten) een reputatie kunnen opbouwen van het middelpunt van schone kunsten en wetenschappen. Wat hield mij tegen om een exclusieve salon te onderhouden waar op niveau geconverseerd en van kunst genoten kon worden? Een ontmoetingspunt waar lieden zoals Van Hogendorp van zouden betreuren dat zij er geen deel van uitmaakten. Het kapitaal dat zou vrijvallen bij het bereiken van mijn meerderjarigheid zou mij in staat stellen beide doelen te verwezenlijken.

Nu ik door jaren en ervaring gerijpt ben voel ik mij allerm minst trots op deze gevoelens die uit gekrenktheid voortkwamen en waar een zekere wraak niet vreemd aan was. Ik wilde blijkbaar als een strijdbare, onafhankelijke en benijdenswaardige vrouw overkomen, met geen ander doel dan een gevoel van spijt opwekken bij degene die een ander had verkozen boven mij. Hoe het ook zij, deze gevoelens vormden een enorme kracht die mij in de jaren erna voortstuwde. Gedreven door deze kracht kenden mijn energie en prestatiedrang bijna geen grenzen. Ik zette mij in om zo snel als maar enigszins mogelijk was de venia aetatis te verkrijgen. Reeds op mijn 22^e kreeg ik de beschikking over mijn erfdeel en het legaat van mijn tante Maria van der Graas. Hiermee steunde ik mijn twee doelen.

Als geen ander gaf ik met gulle hand aan de gezelschappen die de revolutie en het omverwerpen van de Oranjes steunden. Ik zette andere vrouwen - zowel uit eigen kring als vrouwen van neringdoenden- aan mijn voorbeeld te volgen, dat laatste uiteraard met de uitdrukkelijke wens om mijn rol niet in het openbaar te noemen. Toen de Bataafse Republiek een feit was kwam ik echter openlijk uit voor mijn steun. Bij de smadelijke nederlaag van de Bataafse vloot bij Kamperduin tegen de verradelijke Engelsen aarzelde ik geen moment om een zwaar fregat te bekostigen. Deze gift werd breed uitgemeten in de Couranten en zal zeker onder de aandacht zijn gekomen van gegoede burgers, zodat voor iedereen duidelijk was aan wiens zijde ik mij schaarde. Ook later in de strijd nam ik steeds een duidelijke positie in en stak soldaten (vooral gewonden) die zich inzetten voor het gevecht tegen de Engelsen en daarmee indirect tegen de Oranjes een hart onder de riem, zowel in materiële als immateriële zin.

Ook mijn tweede resolutie pakte ik die jaren voortvarend op. Tegen alle conventies in wilde ik een stadspaleis bouwen dat het toneel zou vormen voor de salon die ik in gedachten had. Een ontmoetingsplaats voor allen die geïnteresseerd waren in schone kunsten, wetenschap en politiek. Voor mij persoonlijk stelde ik geen hoge eisen; ik verlangde slechts enkele gerieflijke

kamers op de tweede verdieping waar ik in alle rust overdag kon vertoeven, kon eten en slapen. Maar voor mijn 'salon' werden kosten nog moeite gespaard. Mijn vermaarde ontmoetingsplaats moest ook letterlijk gezien kunnen worden, door allen die aan de overkant van het Spaarne liepen. Daarom liet ik enkele bomen kappen die het zicht op mijn stadspaleis in de weg stonden. En vermaard is deze salon geworden. Niet voor niets was het vanzelfsprekend dat koning Lodewijk Napoleon mijn huis aandeed toen hij Haarlem bezocht in 1809. Zoals je zult begrijpen verschaftte het mij vooral genoeg toen ik de vermelding daarvan las in De Rotterdamse Courant. En nog was mijn dadendrang na de bouw van het stadspaleis niet gestild. Gasten zouden zich niet alleen kunnen verpozen in de salon aan het Spaarne maar ook tijdens wandelingen op een landgoed in de omgeving. Ik kocht het perceel van Oud Berkenrode en gaf de beroemde ontwerper Johann Michael de opdracht de tuin zo in te richten dat gezelschappen zich al converserend over de paden konden begeven. Ik schiep er heimelijk genoeg in juist deze ontwerper de opdracht te gunnen omdat ik wist dat hij contacten had met de Duitse adel en daarmee met de Oranjes. Het nieuws van de schitterende tuin op mijn landgoed zou zich ongetwijfeld in die kringen verspreiden. Zo raasde ik voort, steeds op zoek naar nieuwe successen die onderwerp van gesprek zouden kunnen vormen onder de gegoede burgers in Den Haag, Rotterdam en Amsterdam. Ik kwam pas enigszins tot rust toen de kansen in de Nederlandse politiek zich gekeerd hadden. Onder de Bataafse Republiek was Van Hogendorp gedwongen een stap terug te doen. Hij trok zich terug in Amsterdam en later op zijn landgoed Adrichem, niet ver bij ons vandaan. Hij beproefde, noodgedwongen, zijn geluk in de negotie. Dat werd, echter, geen groot succes. Rechtlignig en recht door zee als hij zich zelf altijd had betoond ontbeerde hij het inzicht dat andere handelaren zich niet altijd aan deze code van eer hielden. Meer dan eens werd hij bedrogen en leed hij aanzienlijke verliezen. Mijn drang tot bewijzen dat een verbintenis met mij zijn leven tot vreugd was geweest doofde langzaam uit. Maar hoewel een diepe wond uiteindelijk geneest, verraden veranderende weersomstandigheden het bestaan van het litteken. Ook mijn wond was geheeld met de jaren en er waren momenten dat mijn handelswijze mij zelfs als dwaas en overbodig overkwam. Toch vlamde het litteken soms op. Zoals Van Hogendorp en ik in het verre verleden alles in het werk hadden gesteld elkaar te treffen, zo gingen wij elkaar sinds 1789 waar mogelijk uit de weg. Maar aangezien wij deels in dezelfde kringen verkeerden waren ontmoetingen onvermijdelijk. Bij die gelegenheden zette ik alles in het werk om het levendige middelpunt te zijn van groepjes gasten. Als ik zijn ogen op mij voelde rusten spande ik mij nog meer in om vrolijk en gevat over te komen. Het was alles toneelspel. Na afloop voelde ik mij ellendig en eenzaam. Het leerde mij dat ik met het litteken moest leren leven. Eén gebeurtenis in het bijzonder staat mij bij. Het was een mooie meivond in het jaar 1798 waarop jij, Johanna, in het gezelschap van Johan, je broer Willem en daarnaast Maria van Styrum en Elisabeth van Wickevoort

Crommelin dineerden op Oud Berkenrode. Maria van Styrum vertelde over een bezoek onlangs aan de familie Van Limburg Stirum waarmee zij goed bevriend was geraakt. Bij dit bezoek bleek ook Van Hogendorp aanwezig te zijn, die immers Leopold van Limburg Stirum goed kende. Maria wendde zich tot mij en sprak: "Van Hogendorp sprak in lovende bewoordingen over je. Hij zei ten overstaan van het gehele gezelschap dat je niet alleen gefortuneerd was maar ook een vrouw die goede smaak wist te koppelen aan kennis over schone kunsten en wetenschappen. Hij roemde de salon die je in Haarlem voert. Wij verwonderden ons over deze openlijke waardering, waar hij anders altijd zo gereserveerd overkomt en zich altijd een goed echtgenoot betoont. Maar niemand sprak hem tegen uiteraard, omdat wat hij zei niets dan de waarheid is."

Deze onverwachte lof wakkerde weer kortstondig het oude vuur in mij aan en even voelde ik de dadendrang in mij terugkomen die mij in de jaren van onze verbintenis had voortgestuwd. Ik was die hele avond uitbundiger dan anders en stelde, toen ons gesprek op ons Duitse buurland kwam, zelfs voor om met elkaar een toer daarheen te maken, per koets. Ik weet dat jij en de andere aanwezigen dit voorstel in een heel ander licht zagen, namelijk als een mogelijkheid door mij in het leven geroepen om je broer Willem van Styrum beter te leren kennen en wellicht met hem een huwelijk aan te gaan. Dit was echter nooit mijn bedoeling. Willem had in alle opzichten een voortreffelijk karakter en eerlijke inborst, maar bij mij riep hij geen andere gevoelens op dan die van een dierbare broer. De toer had alleen tot doel om opnieuw een daad te stellen die via Maria het gehoor zou bereiken van Van Hogendorp.

Zo heeft één mens in het bijzonder de handelingen in mijn leven bepaald. Met de jaren werd de invloed wel minder. Niettemin bleek mij eerder deze week, toen Van Hogendorp het nieuwe landsbestuur uitriep en hij eindelijk de positie heeft verworven, in dienst van de Oranjes, waarnaar hij dertig jaar heeft gestreefd, dat zijn invloed op mij nog steeds bestaat. Niet ik maar hij heeft bereikt wat hij als jong mens voor ogen had. Ik heb gestreden, mij gemanifesteerd en de openbaarheid gezocht binnen de mogelijkheden die mij als rijke vrouw ter beschikking stonden. Uiteindelijk blijf ik toch met lege handen achter.

Lieve Johanna, ik begon deze uiteenzetting met de hoop uit te spreken dat je niet meteen een moreel oordeel zult vellen en dat je me zult begrijpen. Ik heb mijn geschiedenis beschreven zonder de lelijke kanten van mijn karakter te verbloemen. Jaloezie, gekrenkte trots, wraak ... het zijn even zovele aanleidingen geweest voor de keuzes die ik heb gemaakt in mijn leven. Het zijn kanten van mijn persoonlijkheid die niemand eerder heeft gezien en die jou misschien zullen afschrikken. Toch hebben dezelfde karaktertrekken ook tot mooie dingen geleid. Ik heb geen enkele spijt van mijn steun aan de Patriottische bewegingen; deze hebben ons land wakker geschud. Ik meen het Haarlemse leven verrijkt te hebben met een mooi ontmoetingshuis voor kunst en wetenschap. De oever van het Spaarne kan zich nu roemen op een

fraai stadspaleis. Ik heb mijn geld niet besteed aan het verhogen van mijn eigen levensgenot maar ingezet voor de gemeenschap.

Zoals ik had gehoopt heeft het delen van al deze verwickelingen mij geholpen afstand te nemen van de onmacht en verwarring waarin ik verkeerde na het uitroepen van het nieuwe Landsbestuur door Van Hoogendorp. Het is nu eenmaal de loop der geschiedenis. Ik koester geen wraakzuchtige gevoelens meer tegen Van Hogendorp en kan in alle oprechtheid schrijven dat ik hem het aanzien gun waarin hij nu en ongetwijfeld in komende jaren nog zal verkeren. Het ga hem verder goed.

Zo was deze brief behulpzaam voor mij en hopelijk niet al te schokkend voor jou. Het geschrevene is geschreven en verdient geen verdere verspreiding. Het geeft mij rust om het te hebben kunnen delen met degene die mij het meest na aan het hart ligt; met jou, Johanna. Maar dat wat geschreven is moet zich niet verder kunnen verspreiden. Vertrouw de tekst daarom na het lezen aan het haardvuur toe, zodat de gebeurtenissen die door mij op papier zijn vastgelegd in vergetelheid zullen raken. Dat is het rijk waar ze thuishoren.

Met al mijn liefde altijd de jouwe,

C:C: Hodshon